

İnsana YakıŖır İŖ Kavramı Bakımından Türkiye’de İnaŖat Sektörünün Genel Görünümü*

Selami BAYRAK**

z: Günümüzde yaŖanan ekonomik kreselleŖme ve beraberinde getirdiği deđiŖim, iŖgc piyasalarının düzenlenmesinde olumlu yanlarının yanında olumsuz etkisiyle birçok sorun ve eŖitsizliđe yol açmaktadır. İnsana yakıŖır iŖ kavramı, bu sorunların giderilmesi amaçlanarak Uluslararası alıŖma rgt’nün (ILO) 1999 yılında yapmıŖ olduğu 87.alıŖma Konferansı’nda bir hedef olarak belirlenmiŖtir. Bu bağlamda ILO’nun “alıŖma Dünyası Raporu”na göre kaliteli ve insana yakıŖır iŖler yaratan ekonomiler, geliŖmekte olan ekonomilere oranla her yıl daha yüksek büyüme performansı sergilemektedirler.

Türkiye, özellikle 2008 krizinden sonra küresel ekonomik dengelerin bozulmasıyla ÇalıŖma hayatının kalitesi noktasında her dönemden daha yoğun sıkıntılı bir döneme girmiŖ bulunmaktadır. Özellikle inŖaat sektörünün son yıllarda ekonomik ve siyasi anlamda gündemde olması, ekonomik büyüme açısından inŖaat sektörüne doğru olan yönelim, kayıtdıŖı ekonomik faaliyetlerin yaygınlığı, sektörün sahip olduğu ÇalıŖma ortamının doğası ve hakkında sahip olunan bilgilerin sınırlı olması, insana yakıŖır iŖ kavramının bu sektör için öneminin daha büyük olduğunu ortaya koyacaktır.

Bu alıŖma, insana yakıŖır iŖ (decent work) kavramı bağlamında Türkiye inŖaat sektörü iŖgcnn değerlendirilmesini amaçlamaktadır. alıŖmada, nicel veriler kullanılarak betimleyici yazım kullanılmıŖtır. alıŖma sonucunda insana yakıŖır iŖ bağlamında Türkiye inŖaat sektörü incelenmiŖ, insana yakıŖır iŖ kavramının bileŖenleri olan istihdam, ÇalıŖma yaŖamına iliŖkin temel haklar, sosyal koruma ve sosyal diyalog çerçevesinde inŖaat sektörünün durum analizi yapılmıŖtır. Bu sonuçlara göre, kayıtdıŖı istihdam, sendikalaŖma oranları, ÇalıŖma saatleri, iŖ kazaları, toplu szleŖmelerden yararlanma ve aylık ortalama kazanç verileri bakımından inŖaat sektörünün Türkiye’deki görünümünün, insana yakıŖır iŖ kavramı açısından problemlili bir alan olduğu ortaya ıkmıŖtır.

* Makale GeliŖ Tarihi: 22.11.2017

** Sakarya niversitesi alıŖma Ekonomisi ve Endüstri İliŖkileri Bölümü Doktora ğrencisi

Anahtar Kelimeler: Lokomotif Sektör, İnsana Yakışır İş, İnşaat Sektörü, Çalışma İlişkileri.

General Overview of Construction Sector in Turkey for Decent Work

Abstract: Changes brought in today and inevitably faced with globalization, which leads to many problems and inequalities with negative effects alongside the positive aspects of the regulation of the labor market. The concept of decent work, intentionally made to remedy these problems the International Labour Organisation (ILO) has been identified as a target of 87 Labour Conference, which was made in 1999. In this context, the ILO's "World of Work Report," according to the quality and economy that creates decent jobs, compared to the emerging economies exhibit higher growth every year.

Turkey, a point especially after the 2008 crisis in the quality of working life with the deterioration of the global economic balance entered a troubled period of more intense every year. Especially in recent years, the construction sector, the economic and political sense, is not on the agenda, orientation towards the construction sector in terms of economic growth, informal prevalence of economic activity, is that the nature and about the ownership of information is not restricted work environment with the sector, greater importance for this sector of the business concept of decent that will be revealed.

This work, decent work in the context of the concept aims to evaluate Turkey's construction sector workforce. The study used descriptive writing using quantitative data. In conclusion examined the construction sector in Turkey in the business context of decent employment within the business concept of decent components, study fundamental rights to life, situation analysis of the construction sector in the framework of social protection and social dialogue is conducted. According to these results, informal employment, unionization rates, working hours, work accidents, benefit from collective agreements and monthly average earnings data for the construction industry in terms of appearance in Turkey, has emerged as a problem area in terms of the business concept of decent work.

Keywords: Leading Sector, Decent Work, Construction Sector, Industrial Relations.

Giriş

Ekonomik büyümede ve kalkınmada etkin bir rolü olduğu her fırsatta dile getirilen inşaat sektörü, günümüzde çeşitli kesimler¹ tarafından lokomotif sektör olarak adlandırılmaktadır. Lokomotif sektör kavramının altında yatan fikir, sadece belli başlı sektörlerin değil aynı zamanda ekonomik büyümenin de hızlandırılmasını sağlayan sektör olmasıdır. Lokomotif bir sektör, diğer sektörlerden daha hızlı genişleyen/yayılan finansal teknolojiyi, ticareti, köklü bir sanayiye temsil etmektedir. Lokomotif sektörden beklenen uzun süreli ekonomik büyüme ve radikal yenilikler taşıyor olmasının yanında küresel siyasi-askeri liderliğe ulaşılmasında temel faktör olmasıdır (Reuveny and Thompson, 2001:691).

Bu bağlamda Türkiye’de inşaat sektörü, kendisine bağlı 200’ün üzerinde alt sektörün ürettiği mal ve hizmete olan talebi dolayısıyla “ekonominin lokomotifi” vasfını taşıdığı ileri sürülmektedir. İnşaat sektöründe gerçekleştirilen her bir faaliyet, inşaat üretim sürecinde kullanılan girdilerle olan ilişkisi nedeniyle ilgili diğer sektörleri de etkileyebilmektedir (Kılıç ve Demirbaş, 2012:85).

Gelişmekte olan ülkelerde inşaat sektöründeki yatırım harcamalarının ekonomik büyüme ile olan ilişkisini belirleme amacıyla yürütülen ampirik çalışmalarda² genellikle inşaat sektöründeki yatırım harcamalarının ekonomik büyümeyi beslediği ve ekonomik büyüme hızını artırdığı görülmektedir (Kaya vd., 2013:155). Türkiye açısından GSYİH ve İnşaat sektörü yıllık değişim oranlarına bakıldığında paralellik gösterdiği ortaya çıkmaktadır. GSYİH’nın değişim oranlarında negatif yönlü bir eğilim olduğu yıllarda inşaat sektörü değişim oranları da negatif yönlü bir eğilim içerisindedir. 2009 yılı için değerlere bakıldığında GSYİH %-4,8 değişim oranına sahipken, inşaat sektörü %-16,1 değişim oranına sahiptir. Hemen ertesi yıl için bakıldığında ise GSYİH değeri %9,2, inşaat sektörü değişim oranı ise %18,3 olarak gerçekleşmiştir. Buradan inşaat sektörü için

¹ Bu konuda; işveren kesiminden Anadolu Grubu Başkan’ı Tuncay Özilhan, <http://t24.com.tr/haber/sanayiciler-neden-insaat-sektorune-giriyor.267307>, Er.T. 04.04.2018 “Türkiye’de büyümenin lokomotifi perakende ve inşaat” sözleriyle, STK kesiminden TOBB Başkanı Rifat Hisarcıklıoğlu, <https://www.tobb.org.tr/Sayfalar/Detail.php?rid=20133&lst=MansetListesi>, Er.T. 04.04.2018 “...bu nedenle inşaatı Türkiye'nin lokomotif sektörü, hatta stratejik sektör olarak görmek gerektiği...” sözleriyle, siyaset kesiminden eski başbakanlardan Ahmet Davutoğlu, <http://www.haberturk.com/ekonomi/emlak/haber/1035831-evin-yuzde-15ini-devlet-verecek>, Er.T. 04.04.2018 “...bu sektör Türk ekonomisinin de insanlığın da lokomotif sektörü...” sözleriyle, inşaat sektörünü lokomotif sektör olarak dile getirmişlerdir.

² İnşaat sektörünün ekonomik büyüme ile ilişkisini inceleyen çalışmalar için bkz.; Wibowo, M. A. (2009), “The Contribution of the Construction Industry to The Economy of Indonesia: A Systemic Approach”; Turin, D.A. (1969), “Industrialization of Developing Countries: Problems and Prospects-Construction Industry”; Strassmann, P. (1970), “The Construction Sector in Economic Development”; Wells, J. (1985), “The Role of Construction in Economic Growth and Development”

ekonomik büyüme ile ilişkisinin olduğu yorumunu ıkarılmamız mümkün olarak gzmektedir. Ne var ki, inşaat sektörünün sınırsız ve kontrolsüz bir biçimde büyümesine dayanan bir ekonomik politika sorunsuz değildir. Gereğinden fazla gerçekleştirilen inşaat ve emlak faaliyetinin ciddi düzeyde ekonomik, toplumsal ve çevresel maliyetleri olduğu bilinmektedir (Balaban, 2011).

Bu açıdan insana yakışır iş kavramının sektör için önemli bir dayanak noktası olması gerekliliği ne çıkmaktadır. İnsana yakışır iş; insan onuruna yakışır çalışma koşullarında, yaptığı iş karşılığında hak ettiği creti alabilen, iş sağlığı ve güvenliği koşullarına uygun olarak, sosyal güvenlik imknları ve sendika aracılığıyla temsil edilebilme olanaklarına sahip, zorla alıştırma ve ocuk işçiliğinin olmadığı, çalışmaya ilişkin temel hak ve ilkelerin üç taraflı uzlaşma (hükümet, işçi ve işveren) içinde gerçekleştirildiği iş olarak tanımlanmaktadır (Palaz, 2005:481).

İnsana yakışır iş hedefine uygun politikalarının geliştirilebilmesi ve düzgün işin işlerlik kazanabilmesi ancak bu dört bileşenin birlikte varlığı ve karşılıklı etkileşimiyle mümkün olabilmektedir. Bu bileşenlerden herhangi birisinin geliştirilememesi diğer bileşenlerle ilgili gelişimleri de olumsuz olarak etkilemektedir (ILO, 2008:11).

Metodoloji

Çalışma veri toplama ve neyin ne olduğunun, Őeylerin nasıl başlayıp sürdüğünün ya da bir durumun, kişinin ya da olayın neye benzediğinin resmini çizmek ve aynı zamanda, karmaşık Őeyleri kavranabilir kılmakla ilgili olan betimleme (Punch, 2011:16) ağırlıklı, nicel yönlü bir yapıya sahiptir. Bu amaç doğrultusunda, çalışma için gerekli olan veriler Türkiye İstatistik Kurumu (TİİK), Türkiye İş Kurumu (İşKUR), alışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı alışma Hayatı İstatistikleri Raporu, Avrupa İstatistik Kurumu (Eurostat) ve Sosyal Güvenlik Kurumu Yıllık Raporlarından elde edilmiştir. Elde edilen veriler, Őekil ve tablolar yardımıyla, insana yakışır iş kavramı ve bileşenleri ölçüsünde değerlendirilmiştir.

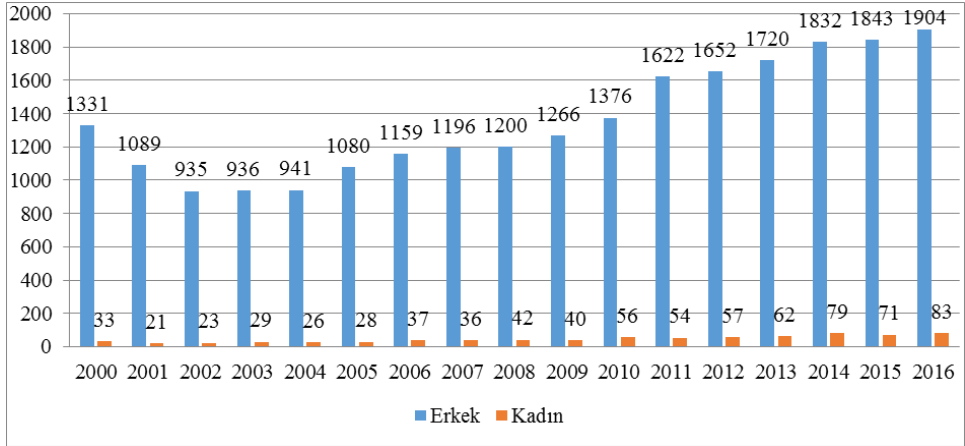
İnsana Yakışır İş Kavramı Işığında Bulgular ve Tartışma

İstihdam

İnsana yakışır işin ilk unsuru istihdam olanaklarının arttırılması ve üretken bir işin oluşturulmasıdır. ILO, retken istihdam olmadan, insana yakışır iş hedeflerine ulaşılamayacağını belirtmekle beraber istihdamın nicelik ve nitelik boyutunun birlikte ele alındığı bütüncül bir yaklaşım çerçevesinde kabul edilebilir işlerin sağlanması tavsiyesinde bulunmaktadır (ILO, 1999). Bu bağlamda istihdamın, bireylerin zgr iradeleri sonucunda gerçekleşmesi gerekmektedir. Aynı zamanda zorunlu çalışma, kölelik, ocuk çalışması, adil olmayan ücret politikalarının da insana yakışır işin varlığı için olmaması gerekmektedir (Kapar, 2004:188-189).

Kayıtdışı, taşeron ve güvencesiz çalışmanın yoğun olduğu inşaat sektörü, insana yakınsır iş kavramının istihdam bileşeni açısından oldukça olumsuz verilere sahiptir. Güvencesizleşme sürecinin yaygın biçimde işlediği günümüz Türkiye'sinde en güvencesiz kesimlerin başında inşaat işkolu gelmektedir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın alt işverenlik, geçici iş ilişkisi ve uzaktan çalışma konusunda hazırladığı rapora göre taşeron işçiliğinin en yaygın olduğu sektör temizlikten sonra 318 bin kişi ile inşaat sektörüdür³. Bununla beraber 4857 sayılı İş Kanunu'ndaki iş güvencesi ve 6356 sayılı Toplu Sözleşme ve Sendikalar Kanunu'ndaki sendikal tazminat haklarına bakıldığında 30 ve üzeri işçi çalıştırma zorunluluğunu görmekteyiz (Koçak, 2013a:19). İşkolundaki 1-10 arası çalışanı bulunan işletmelerin oranının %65⁴ olarak düşünöldüğünde hem iş güvencesinin hem de sendikal güvencenin inşaat sektörü için problemlili bir alan olduğu ortaya çıkmaktadır. Güvencesizliğin bir başka nedeni olarak, işkolunun en belirgin özelliklerinden birisi mevsimlik çalışanların ağırlığıdır. İşkolundakilerin %78,6'sı mevsimlik sigortalıdır. Tüm mevsimlik sigortalıların yarısından fazlasını (%57,4) inşaat işkolundakiler oluşturmaktadır (Koçak, 2013a:17).

şekil 1: İnşaat İşkolunda İstihdam Edilenlerin Yıllar ve Cinsiyete Göre Durumu (1000)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

İnsana yakınsır işin istihdam boyutunda fırsat eşişsizliği, kadınların maruz kaldığı bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Geleneksel değerlerin ve ataerkil aile yapısının kadını çalışmaktan alıkoyduğu, ya da çalışmamanın kadınların kendi

³ <http://www3.csgb.gov.tr/csgbPortal/csgb.portal?page=haber&id=basin491>, Er.T. 02.10.2017.

⁴TÜİK Medas Raporu, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/menu.zul;jsessionid=2WUwrT3eBVrrUowbAS2fv7ju>, Er. T. 05.04.2018.

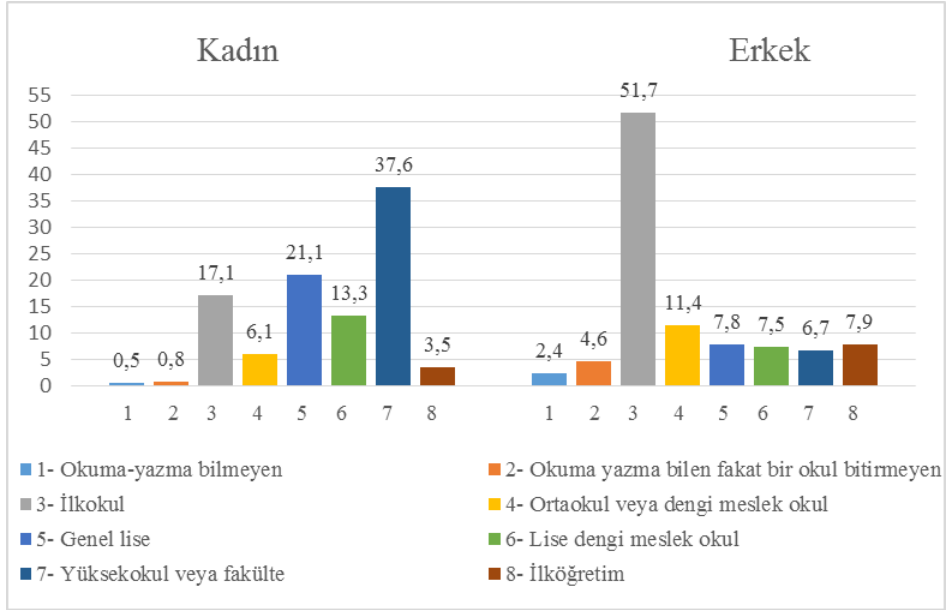
tercihleri olduğu yönündeki açıklamalar, ÇalıŖma yaŖamından dıŖlanmayı analiz etmede önemli olmaktadır (Ecevit, 1995:120). Bununla birlikte kadına yüklenen toplumsal cinsiyet rolleri, kadın emeğinin kullanımı ve değerini belirlemektedir. Toplumsal cinsiyet rollerine uygun olarak, eğitim, bakım ve temizlik iŖleri çoğunlukla kadın iŖleri olarak görülmektedir (UlutaŖ, 2009:28). Dolayısıyla kadının en önemli rolünün, görevinin, yerinin, evi ve evinin iŖi olduğu dŖncesi kadın istihdamının önünde engel oluŖturmaktadır (etinkaya ve Yıldırımaltı, 2012:162). Bu bakımdan kadın istihdamının erkek istihdamına göre dŖk olması insana yakıŖır iŖ kavramıyla uyuŖmamaktadır. Yukarıdaki Ŗekilden de görüleceği üzere, istihdamda kadın-erkek eŖitsizlięi oldukça belirgindir. 2002 yılında inŖaat sektöründe erkek istihdamı 935 bin iken kadın istihdamı 23 bindir. 2002 yılından itibaren hem erkeklerde hem de kadınlarda istihdam miktarlarının ykseliŖi dikkat çekmekte ve 2016 yılına gelindiğinde erkek istihdamı 1 milyon 904 bin, kadın istihdamı da 83 bin olarak istatistiklere yansımıŖtır. Kadın istihdam oranlarına bakıldığında ise; Türkiye'deki inŖaat sektörü, Avrupa birliği ortalamasının altında bir değere sahiptir. Bu değer 2016 yılı için Türkiye'de %0,4⁵ olarak gerekleŖirken, Avrupa Birliği ortalaması %9,8⁶'dir. Kadın-erkek eŖitsizlięinin istihdam boyutundaki varlığı, sadece inŖaat sektöründe değil tüm sektörleri kapsamaktadır. 2017⁷ Türkiye verilerine göre, istihdam oranı erkeklerde %65,6 iken kadınlarda %28,9 olarak gerekleŖmektedir. Bu veriler yine AB 2016⁸ yılı ortalamaları olan, sırasıyla %71,9 ve %61,4 verilerinin altında gerekleŖmiŖtir.

⁵ TÜİK İŖgc İstatistikleri, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007, Er. T. 01.10.2017.

⁶Eurostat, <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>, Er. T. 01.10.2017.

⁷ TÜİK İŖgc İstatistikleri 2017, <http://www.tuik.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=27699>, Er. T. 01.04.2018.

⁸Eurostat, <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>, Er. T. 01.04.2018.

şekil 2: İnaşat Sektöründe Eğitim Durumuna Göre İstihdam Edilenler (2000-2016 Yılları Ortalama Değer)

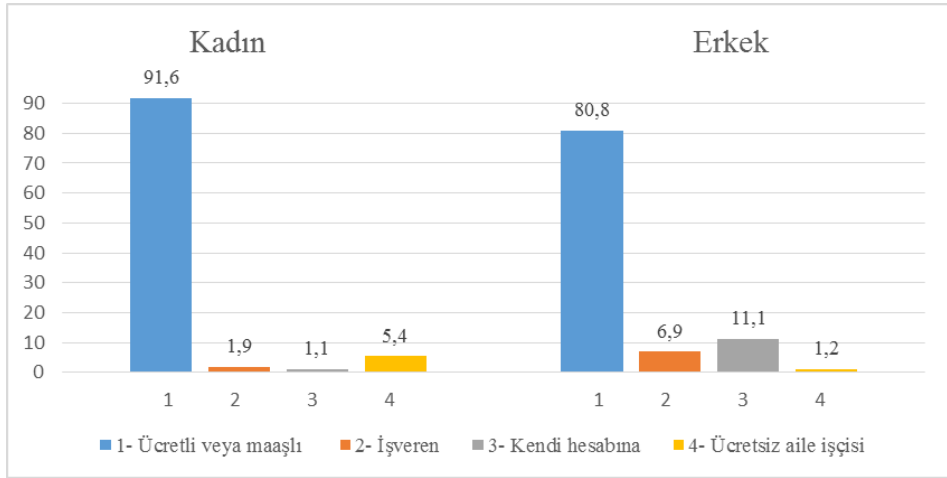
Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

şekil 2'de görüldüğü gibi, istihdam edilenler arasında eğitim düzeyi itibariyle 2000-2016 yılları arası ortalama değerlerinde en büyük paya sahip olan grup erkekler için %51,7 ile ilkokul, kadınlar için %37,6 ile yüksekokul ve ya fakültedir. İstihdamda büyük bir paya sahip olan erkekler açısından değerlendirildiğinde, eğitim düzeyinin düşüklüğü, vasıfsızlığı ya da düşük vasıflı emeğin istihdam edildiğini göstermektedir ki bu da düşük gelirli ve güvencesiz alıřmanın⁹ bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Eğitim düzeyi işgücünün niteliğinin ve potansiyel verimliliğin temel göstergelerinden birisi olmakla birlikte, eğitim düzeyi ve mesleki nitelikler düzenli, sürekli ve iyi gelir getiren bir iş bulmak için önemli bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Bir diğer önemli husus, okuma yazma bilmeyenlerin sektörde toplamda %3 gibi bir orana sahip bulunması ki bu da ortalama 60 bin kişi yapmaktadır. Erkeklerin %2,4' kadınların ise %0,5'i okuma yazma bilmemektedir. Bu sorun, Türkiye'nin yesi olduğu ya da tanıdığı uluslararası kuruluşlar tarafından

⁹ILO'ya göre güvencesiz çalışma, istihdam sresinin belirsizliğini, birden çok sayıda işverenin olması ihtimalini ya da örtülü veya belirsiz istihdam ilişkisini, sosyal korumaya ve istihdamla ilgili yardımlara erişimin zayıflığını, düşük ücretleri ve sendikalara ye olma ve toplu pazarlıktan yararlanma konusundaki yasalardaki ve uygulamadaki engelleri ön plana çıkartmaktadır (ILO, 2012a:27).

bir mesleğin icrasına iliŖkin olarak onaylanmış belgeleri¹⁰ tanımlayan Uluslararası Standartın gerekleŖmesi için ve Mesleki Yeterlilik Kurumu tarafından yürürlüğe konulan bir mesleğin baŖarı ile icra edilebilmesi için gerekli görev ve iŖlemleri¹¹ içeren Mesleki Yeterlilik Belgesi alma zorunluluğu bulunan iŖlerde de problemlerin oluŖmasına neden olacaktır. Çünkü, mesleki yeterlilik belgesi alma zorunluluğu bulunan sınavda, çoktan seçmeli soruların okuma-yazma bilmeyen adaylar için nasıl bir sorun çıkaracağı ve çözüm için hangi politikaların geliŖtirileceđi de tartıŖma konusu olarak karŖımıza çıkmaktadır.

Ŗekil 3: İnaŖat Sektöründe İŖteki Duruma Göre İstihdam Edilenler (2000-2016 Yılları Ortalama Değer)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

Sektörün iŖteki durumuna kadın erkek ayrımı açısından bakıldığında, ücretli, maaŖlı ve yevmiyelilerin büyük çoğunluğa sahip olduğu görülmektedir. 2000-2016 yılları arası verilerin ortalama değerlerine Ŗekil 3'den bakıldığında, erkeklerde ücretli oranı %80,8 iken kadınlarda bu oran %91,6 olarak gerekleŖmiştir. Erkeklerde %11,1 ile kendi hesabına ÇalıŖma ikinci sırayı alırken, kadınlarda %5,4 ile ücretsiz aile iŖçisi almıştır.

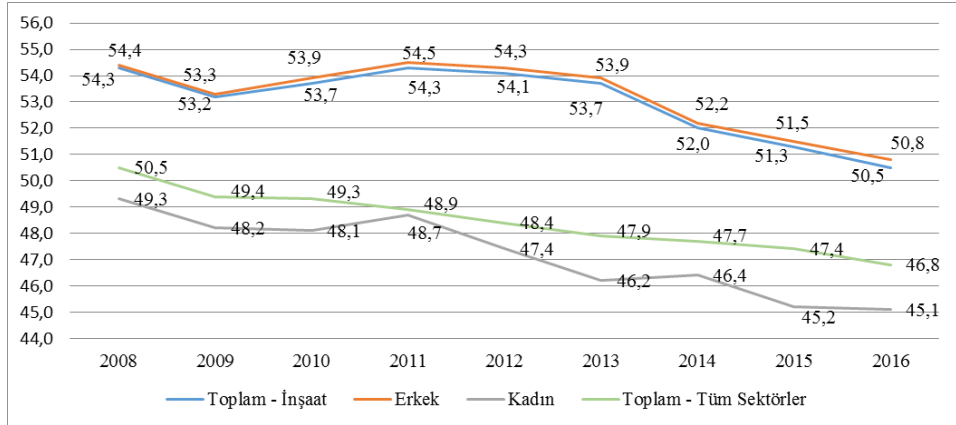
¹⁰ Ulusal Meslek Standartlarının ve Ulusal Yeterliliklerin Hazırlanması Hakkında Yönetmelik, m.3/1h, <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.21185&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=>, Er.T. 04.02.2018.

¹¹Ulusal Meslek Standartlarının ve Ulusal Yeterliliklerin Hazırlanması Hakkında Yönetmelik, m.3/1g, <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.21185&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=>, Er.T. 04.02.2018.

dŖk gelir gruplarının konut satın alabilirlik ve kiralayabilirlik gücünün azalması, üretken sektörlerden sermaye kaçışı ve yeni yatırım yetersizlikleri gibi sorunları beraberinde getirdiği tespit edilmiŖtir (Aveline ve Li, 2004).

İstihdam açısından değerlendirilecek bir değer konu ise ÇalıŖma süreleridir. alıŖma süresi, iŖi üzerinde bedensel ve ruhsal yıpranmaya, yorgunluğa ve sonuçta dikkatsizliğe sebebiyet verebilecek bir yapıya sahiptir. Bu da ÇalıŖma sresinin doğrudan bir risk etmeni haline gelmesine neden olmaktadır (Kulaksız, 2011:18). Bundan dolayı sektör içerisindeki ÇalıŖma süreleri, iŖin, insana yakıŖır iŖ boyutu açısından önemlidir. AŖađıdaki grafikte görüldüğü üzere, tüm sektörlerdeki haftalık fiili ÇalıŖma süresi 2008 yılından itibaren dŖŖ eğiliminde olup, 2009 yılı için 49,4 iken 2016 yılı için 46,8 olarak gerekleŖmiŖtir. İnaŖat sektörü için aynı değerlere bakıldığında, 2009 yılında 53,2 iken 2016 yılında 50,5 olarak gerekleŖmiŖtir. Bu verilere ek olarak TK'in yaptığı "İŖgc Maliyeti AraŖtırması"na bakıldığında ise 2012 yılı için inŖaat sektöründe haftalık fiili ÇalıŖma süresi 43,6 olarak konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetlerinden sonra ikinci en yüksek veri olarak raporlanmıŖtır. Oysa aynı yıl Eurostat verileri 54,1 olarak belirtilmiŖ ve son 5 yılın en yüksek değerine sahip olunan yıl olarak Ŗekile yansımıŖtır.

Ŗekil 5: Haftalık Fiili alıŖma Sresi - Türkiye (2008-2016)

Kaynak: Eurostat verilerinden yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıŖtır.

Belirli bir srenin üstünde alıŖılmadıđı zaman, zarar verici etkisi ortadan kaldırılabilen veya en aza indirilebilen bir riskin, belirlenen srenin üstünde alıŖılması halinde, zarar verici tehlikeye dnŖmesi kaçınılmaz olabilecektir. İŖte bu nedenle ÇalıŖma sürelerinin bu denli yüksek olması iŖ kazaları risklerini de artıran bir faktör olarak karŖımıza çıkmaktadır (Kulaksız, 2011:19).¹³

¹³ alıŖma sürelerinin uzunluğu ve iŖ kazası riskleri ile bağlatısı açısından örnek bir ÇalıŖma için bkz.: Mütevellioğlu, 2009.

Çalışma Yaşamına İlişkin Temel Haklar

Çalışma yaşamına ilişkin temel hakların başında, zorla çalıştırma ve çocuk işçiliğine son verilmesi, ayrımcılığın ortadan kaldırılması, örgütlenme özgürlüğü, toplu pazarlık hakkının tanınması gelmektedir (Ghai, 2003). Bu konuda ILO 1997 yılında Çalışma Konferansı Raporunda gündem olarak belirttiği “Çalışma Yaşamında Temel İlkeler ve Haklar Bildirgesini” 18 Haziran 1998 tarihinde kabul etmiştir (Işığıçok, 2009:319). Bildirgenin temel amacı, çalışma yaşamındaki temel ilke ve hakların anlamını açıklamaktadır. Bu nedenle temel insan hakları içinde yer alan yedi sözleşmeye ilişkin denetimi güçlendirme ile onaydan bağımsız, raporlara dayalı yeni bir izleme sistemi kurmayı amaçlamaktadır (Gülmez, 2000:112).

Dünyadaki tüm çalışanlar içinde sendika yesi olan ve toplu sözleşme kapsamında yer alanların oranının çok düşük olduğu bilinmektedir. Gerçekte örgütlenmeye en çok ihtiyaç duyan enformel ekonomide, kamuda, küçük işyerlerinde, tarımda, ev eksenli çalışanlar ile göçmenler, örgütlenme sorunları ve engelleri nedeniyle korumasız şekilde çalışmaktadırlar (Kapar, 2007:8). Bu durum Türkiye açısından değerlendirildiğinde, kayıtdışı istihdam oranının 2016 yılında % 35 olduğu ve kayıtdışı istihdam oranının 2011 yılına kadar kayıtlı istihdam oranının üzerinde seyrettiği inşaat sektörü, hem sendikalaşma hem de toplu sözleşmelerin kapsamı bakımından ülke ortalamasının da altında bulunmaktadır.

2001 yılında ILO tarafından yayınlanan “Görünümü, İstihdam Beklentileri ve Vasıf Durumuyla Yirmibirinci Yüzyılda İnaşat Sanayi” başlıklı raporunda son birkaç on yılda inşaat işkolunda taşeron ilişkilerin daha da yoğunlaştığı dile getirilmektedir (Koçak, 2013b:3). Bu durum, işkolundaki sendikalaşma, toplu pazarlık kapsamı gibi çalışma hayatına ilişkin temel hakları olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Sendikalaşma oranının 2015 itibariyle % 2,35 seviyesinde olduğu inşaat işkolundaki sendikalaşma oranının bu seviyede olması, örgütlü sendikanın (YOL-İş) kamudaki ağırlığından kaynaklı olduğu bilinmektedir.¹⁴ ILO'ya göre inşaat işkolundaki kamunun payının azalması, özel sektörün istihdam oranını 2 katına çıkarmasına karşılık, işkolundaki sendikaların özel sektördeki paylarının çok düşük olması (Koçak, 2013b), işkolunun insana yakışır iş kavramı açısından ciddi sorunlarının bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Özellikle bina inşaatında çalışan işçiler için sendikalar gündem oluşturılmaktan uzaktırlar. Yapılan bazı araştırmalar sendikal örgütlenmenin inşaat sanayinde yok denecek kadar az olduğuna değinmekte; inşaat işlerinin doğasından kaynaklı olarak, özellikle de istihdam biçimlerinin toplu iş sözleşmesi yapmaya uygun olmaması nedeniyle, bu alanda sendikaların varlık gösteremedikleri ifade edilmektedir (Jason, 2007). TBMM'nin, ILO'nun 167 sayılı İnaşat İşlerinde Güvenlik ve Sağlık Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Dışışleri Komisyonu Raporu'na yazdığı gerekçede “inşaat

¹⁴ ÇSGB Çalışma Hayatı İstatistikleri-2015, https://www.csgeb.gov.tr/media/3299/calisma_hayati_2015.pdf, Er. T. 05.09.2016.

işlerinin geçici olması, birden fazla alt işverenin çalışması” ifadeleri, yukarıda belirtilen görüşleri destekler niteliktedir (TBMM, 2014).

İnaşat sektörü, dile getirildiği üzere ülkenin “lokomotif sektörü” olmasının yanında çalışma hayatına ilişkin temel hakların ihlali noktasında da önde gelen sektörler içerisinde bulunmaktadır. ILO zorla alıştırma ile ilgili 29 nolu¹⁵ sözleşmesinde innaşat ve bakım işleri için “uzun bir müddet işyerinde kalmalarını mecbur eden” çalışma olarak dile getirmiş ve başka bir raporunda innaşat işkolunu, zorla alıştırma başlığı altında en çok endişe yaratan sektörler içerisinde olduğunu belirtmiştir (Kılıç, 2015).

Çalışma hayatına ilişkin temel hakların bir diğer bileşeni ise ocuk işçiliği ile mücadeledir. İşçi sağlığı ve iş güvenliği meclisinin “iş cinayetleri raporu”nda belirtildiği üzere, ocuk işçiliğinin ana istihdam alanı içerisinde innaşat, tarımdan sonra ikinci sırada gelmektedir. İnaşat işlerinde çalışan çocuklar sadece hafif, yardımcı işler de değil, bizzat tehlikeli işlerde de çalıştırılmaktadırlar. 2013-2015 yılları arasında ocuk işçi ölümlerine bakıldığında, 20 ocuk işçi ölümünün yaşandığı innaşat sektörü, yine tarımdan sonra ikinci sırada bulunmaktadır (İSİG Meclisi, 2016).

Sosyal Koruma

Çalışanlar ve bakmakla yükümlü oldukları aileleri için yaşam risklerinin finansal sonuçlarına karşı koruma sağlama amacı olan sosyal koruma (Anker vd., 2002:53), bireyleri hayatın getirdiği bir yandan gelir azaltan, diğer yandan gider arttıran sosyal risklere karşı koruyan sistemler bütünü olarak tanımlanabilir (Karadeniz, 2012:26). Ayrıca iş kazaları ve meslek hastalıklarını nleme, ağır çalışma koşulları ve srelerinden korumayı da kapsamaktadır (Sengenberger, 2001:40).

İş kazaları ve meslek hastalıkları özellikle gelişmekte olan ülkelerin öncelikli çözülmesi gereken sorunları arasında karşımıza çıkmaktadır. ILO rakamlarına göre her yıl 270 milyon iş kazası meydana gelmekte ve 160 milyon kişi meslek hastalıklarına yakalanmaktadır. Bununla birlikte innaşat sektörü için rakamlara bakıldığında tüm dünyada her yıl 60 bin ölümcül kaza yaşanmakta ve her 10 dakikada bir kişi iş kazası sonucu yaşamını yitirmektedir (MMO, 2014:1-2). Türkiye özelinde konu değerlendirildiğinde, innaşat sektörü kayıtdışı ve taşeronlaşmanın yüksek olması nedeniyle sosyal korumadan yoksun ve buna bağlı olarak da işçi sağlığı ve güvenliği açısından sağlıklı verilerin bulunmadığı bir sektör olarak karşımıza çıkmaktadır.

¹⁵ ILO, 29 No’lu Zorla alıştırma Sözleşmesi, http://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377244/lang--tr/index.htm, Er.T. 21.04.2016.

Tablo 1: İş Kazası ve Meslek Hastalıkları Verileri (2002-2012 Toplamı)

İş Kazası Sayısı	2002-2012 İnaşat	K: 692	İş Kazası Nedeniyle Sürekli İş Göremezlik Sayısı	2002-2012 İnaşat	K:6
		E: 80678			E:4180
		T: 81370			T:4186
	2002-2012 Tüm Sektörler	K: 44354		2002-2012 Tüm Sektörler	K:597
		E: 802166			E:20137
		T: 846520			T:20734
Meslek Hastalığı Sayısı	2002-2012 İnaşat	K: 2	Meslek Hastalığı Nedeniyle Sürekli İş Göremezlik Sayısı	2002-2012 İnaşat	K:0
		E:139			E:36
		T:141			T:36
	2002-2012 Tüm Sektörler	K:91		2002-2012 Tüm Sektörler	K:19
		E:6320			E:2528
		T:6411			T:2548
Toplam Sürekli İş Göremezlik Sayısı	2002-2012 İnaşat	K:6	Meslek Hastalığı Nedeniyle Ölüm Sayısı	2002-2012 İnaşat	K:0
		E:4216			E:0
		T:4222			T:0
	2002-2012 Tüm Sektörler	K:617		2002-2012 Tüm Sektörler	K:0
		E:22665			E:65
		T:23282			T:65
İş Kazası Nedeniyle Ölüm Sayısı	2002-2012 İnaşat	K:2	Toplam Ölüm Sayısı	2002-2012 İnaşat	K:2
		E:3654			E:3654
		T:3656			T:3656
	2002-2012 Tüm Sektörler	K:187		2002-2012 Tüm Sektörler	K:187
		E:13721			E:13786
		T:13908			T:13973

Kaynak: SGK İstatistik Yıllıkları verilerinden yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

Yukarıdaki tabloda inşaat sektörü ve karşılaştırma yapılabilmesi için tüm sektörlerin iş kazası ve meslek hastalıklarına ait yıllık verileri bulunmaktadır. 10 yıllık periyotta inşaat sektöründe iş kazası ve meslek hastalıkları sonucu ölüm sayısı 3.656 iken, tüm sektörlerin sayısı 13.973 olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu da oran bakımından %26 gibi büyük bir orana karşılık gelmektedir. İş göremezlik sayılarına bakıldığında 10 yılda inşaat sektöründe 4.222, tüm sektörlerde 23.282 iş göremezlik gerçekteşmiş olup, inşaat sektörünün oranı %18'dir. İş kazası sayıları inşaat sektörü

için 81.370 iken, tüm sektörlerde 846.520 ve inşat sektörü oranı %9 olarak kayıtlara geçmiştir. İnaşat sektörünün tüm sektörler içerisindeki istihdam oranı %7'ler seviyesindeyken iş kazası ve meslek hastalıkları ile ilgili verilerin oldukça yüksek olması, işkolunun risk açısından çok tehlikeli sınıfta bulunmasının bir kanıtı olarak karşımıza çıkmaktadır.

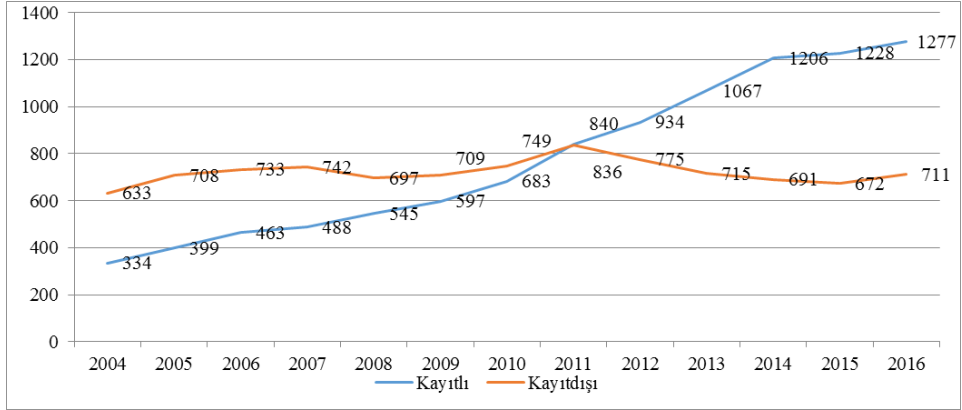
İş kazaları ve meslek hastalıklarını değerlendirmek için SGK'nın istatistiklerine bakıldığında, iki önemli nokta söz konusudur. Birincisi; ilgili yıl için istatistiklerde verilen sayılar, o yıl meydana gelen olayları değil, o yıl içinde dosyası tamamlanmış olayları göstermektedir. İkincisi; lkemizde çok ciddi boyutlarda bulunan bildirim eksikliği ve yaygın kayıtdış çalışma nedeniyle, gerçek sayıların aıklananın çok üzerinde olduğu tahmin edilmektedir (Duman ve Etiler, 2013:32). SGK, iş kazası ve meslek hastalıkları ile ilgili yayınladığı verilere ek olarak iş kazası ve meslek hastalıkları sonucu ölüm geliri bağlanan dosya sayısı ile ilgili de veri paylaşımında bulunmaktadır. Bu istatistikler iş kazası ve meslek hastalıkları sonucu ölümlerin gerçek boyutunun çok daha büyük olduğunu göstermektedir. İş kazası ve meslek hastalıkları konusunda SGK ile ölenlerin yakınıları (hak sahipleri) arasında pek çok uyuşmazlık çıkmakta ve daha sonra gerek müfettiş raporları gerekse yargı kararları ile pek çok işçi ölümünün iş kazası ve meslek hastalığı sonucu olduğu saptanmaktadır. 2005-2013 yılları arasındaki iş kazası ve meslek hastalıkları sonucu ölüm sayısı 11.047 iken ölüm geliri bağlanan dosya sayısı 20.799 olarak karşımıza çıkmakta, bu da açıklanan ölüm sayılarının gerçeği yansıtmadığını ve aslında bilinenin neredeyse iki katı bir sayıya sahip olduğunu kanıtlamaktadır (elik, 2015). Burada iş kazalarını önlemeye yönelik iş teftişlerini de göz önünde bulundurmakta fayda olacaktır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı 2014 yılı alışma Hayatı İstatistiklerine bakıldığında inşat sektöründe toplamda 7.278 teftiş yapılırken teftişe giren işçi sayısı 169.809 olarak raporlanmıştır. İnaşat sektörü istihdam miktarının 2014 yılı için 1,9 milyon olduğu düşünülürse teftişe giren işçi oranının %8,8 gibi çok düşük bir seviye kaldığını görmekteyiz.

Sosyal korumanın bir diğer boyutu kayıtdış istihdamın ortadan kaldırılmasına yönelik politikalar ile ilgilidir. Türkiye'de kayıtdış oranı son yıllarda azalma eğilimi gösterse de istenilen seviyede bulunmamakta ve kayıtdış istihdam ile özellikle küçük ölçekli işletmelerde daha yoğun karşılaşılmaktadır. İnaşat sektöründe işletmelerin ölçek büyüklükleri 2017 yılı verilerine göre incelendiğinde, 1-10 arası çalışanı bulunan işletmelerin oranı %65 olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁶ Küçük ve orta ölçekli işletmelerin belirli vergi muafiyetlerinin olması ve denetimlerinin zorluklarından ötürü faaliyetlerini belgelememe yolunu tercih etmeleri (iloğlu, 1998:77), kayıtdış istihdamın inşat sektöründe yoğun bir Őekilde bulunmasını açıklayıcı niteliktedir. Bununla birlikte tarımdış sektördeki tüm kayıt

¹⁶ TÜİK Medas Raporu, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/menu.zul;jsessionid=2WUwrT3eBVrrUowbAS2fv7ju>, Er. T. 05.04.2018.

dışı çalışanların %14,3' İnaşat sektöründe bulunmaktadır (Eurofound, 2013:9). Aşağıdaki grafikte de görüldüğü üzere, 2004 yılından 2011 yılına kadar kayıtdışı sayısı kayıtlı istihdam sayısından daha fazla seviyede bulunmaktadır. Bu tablo ancak 2011 yılından itibaren değişmiş ve kayıtdışı sayısı kayıtlı istihdam sayısının altında gerçekleşmiştir. 2004 yılında işkolunun kayıtdışı oranı %65 iken bu oran 2011 yılında ilk kez kayıtlı istihdam oranının altında bulunarak %49,8 olarak gerçekleşmiştir. Sektörün 2016 yılı kayıtdışı oranı ise %35'dir.

şekil 6: İnaşat Sektöründe Kayıtdışı İstihdam (1000)

Kaynak: TÜİK verilerinden ve TÜİK Medas Raporundan yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

İnaşat sektöründeki bir diğer kayıtdışı istihdam şekli de, belgelerin eksik gösterilmesi ya da yapılan işlemlerin değerinin olduğundan daha düşük olarak gösterilmesi şeklindeyir. 2005 yılında İnaşat sektöründe uygulamaya konulan asgari işçilik oranı, işin kapsam ve kapasitesine göre işin yürütümü açısından gerekli olan ve SGK tarafından belirlenen asgari sigortalı oranını ifade etmektedir (nsal, 2011:34). SGK, İnaşatın m² büyüklüğü üzerinden toplam maliyeti hesaplamakta, daha sonra işçilik maliyetlerini belirlemektedir. SGK tarafından hesaplanan bu işçilik maliyetleri asgari işçilik tutarını göstermekte ve İnaşattaki işçilerin giderleri bu oranın altında bulunmaması gerekmektedir (Sarısoy ve Sandıkçı, 2010:52-53). İnaşat firmaları ise burada hesaplanan tutar kadar işçilik gideri göstermekte geri kalan kısmını ise kayıtdışı bir faaliyette bulunarak gerçekleştirmektedir. Bunu destekler nitelikteki TÜİK'in 2012 yılında yayınladığı "İşgücü Maliyeti Araştırması"nda, 17 ekonomik faaliyetten aylık ortalama işgücü maliyetinin en düşük olduğu ikinci sektör, İnaşat olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sosyal koruma başlığı altında incelenecek bir diğer konu ise işsizlik sigortasından yararlanma durumudur. Bu açıdan sektör incelendiğinde; işsizlik sigortası denegi almanın koşulları olarak öngörülen; son 120 günü kesintisiz olmak

zere son üç yıl içinde en az 600 gün prim deme Ŗartını, çoğunluğu (%78,6) mevsimlik sigortalı olan, inŖaat iŖilerinin yerine getirmesi neredeyse olanaksızdır (Koçak, 2013a:19).

Tablo 2: İŖsizlik Sigortası BaŖvuruları ve demesi Devam Eden KiŖi Sayıları

	(1) İnaŖaat	(2) Toplam	BaŖvuru Oranı % (1/2)	(3) demesi Devam Eden KiŖi - % (3/2)
2011	19.953	441.238	4,5	141.510 - %32
2012	54.072	609.245	8,9	168.835 - %28
2013	69.555	732.409	9,5	188.118 - %26
2014	89.180	900.910	9,9	230.853 - %26
2015	100.455	1.086.293	9,2	238.938 - %22
2016	147.724	1.520.282	9,7	347.324 - %23

Kaynak: İŖKUR İŖsizlik Sigortası Raporları ve Yıllık İstatistik Bültenlerinden yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıŖtır.

Yukarıdaki tabloda 2011-2016 yılları arasında iŖsizlik sigortasına baŖvuru sayıları ve ödemesi devam eden kiŖi sayıları ve oranları verilmiŖtir. BaŖvuru sayılarına karŖı ödemesi devam eden kiŖilerin oranları 2011'de %32, 2012'de %28, 2013 ve 2014'de %26, 2015'de %22 ve son olarak 2016 yılında %23 olarak gerekleŖmiŖtir. İnaŖaat sektörünün tüm sektörler arasında baŖvuru oranları 2011'de %4,5, 2012'de %8,9, 2013'de %9,5, 2014'de %9,9, 2015'de %9,2 ve 2016 yılında %9,7'dir. demesi devam eden kiŖilerin oranlarının oldukça dŖk olması göz önünde bulundurulursa, inŖaat sektöründen iŖsizlik ödemesi devam eden kiŖilerin oranlarının da oldukça dŖk olduğu çıkarımında bulunulabilir.

Sosyal Diyalog

İnsana yakıŖır iŖ kavramının bir diğer bileŖeni olan sosyal diyalog, hükümet ve sosyal tarafların (l) veya yalnızca sosyal tarafların (ikili) temsilcileri arasında ekonomik ve toplumsal politikayla ilgili ortak çıkarları kapsayan grŖme, danıŖma, (nsal, 2011:472) paylaŖım ve geliŖme sürecinde eŖitliėi ve katılımcılığın güvence altına alınmasını dile getirmektedir (ILO, 1999:3). Bununla birlikte alıŖanların kendi ÇalıŖma koŖullarını ilgilendiren konularda iŖyerindeki karar alma mekanizmalarına dhil edilmeleri ve haklarını toplu bir Ŗekilde koruyabilmeleri için temsil edilme zgrlğine sahip olmalarını (Ŗahin, 2015:78), toplu pazarlık, toplu szleŖme ve grev haklarını içermektedir. BaŖarılı bir sosyal diyalogun yapısı ve süreci, önemli ekonomik ve sosyal sorunların çözümünü, sosyal ve endüstriyel barıŖın geliŖtirilmesini ve iyi ynetiŖimin sağlanması kapsamaktadır (ILO, 2012b:163).

Türkiye'de inŖaat sektörü, kayıt dıŖı oranlarının yksekliliğinin ve taŖeronlaŖmanın da etkisiyle örgütlenme, toplu pazarlık ve grev haklarının uygulanmasında problemleri olan bir durumla karŖı karŖıyadır. İŖkolunda 9 sendika

bulunmasına rağmen, sendikalaşma oranının düşük seviyede olması, sosyal diyalog açısından olumsuz bir görüntü çizmektedir. İşkolunda toplam 1,8¹⁷ milyon işçi bulunmasına rağmen bunların sadece 52 bin kadarı sendikalıdır. Bunların da 50 bini, üyelerinin çoğunluğu kamu işçisi durumunda bulunan YOL-İş sendikasına aittir (ÇSGB, 2017:8).

Tablo 3: Seçili Yıllar İtibariyle İnaşat İşkolunda Sendikalı İşçi Sayısı

	Sendikalı İşçi Sayısı	Toplam İşçi Sayısı	Sendikalaşma Oranı (%)
2008 Ocak	186.214	769.923	24,1
2008 Temmuz	185.978	762.451	24,3
2009 Ocak	186.528	774.493	24
2009 Temmuz	187.026	761.326	24,2
2013 Ocak	33.757	1.438.464	2,3
2013 Temmuz	36.212	1.660.842	2,1
2014 Ocak	42.906	1.562.555	2,7
2014 Temmuz	41.980	1.655.772	2,5
2015 Ocak	41.524	1.546.830	2,6
2015 Temmuz	39.009	1.669.224	2,3
2016 Ocak	43.530	1.604.501	2,7
2016 Temmuz	45.406	1.730.246	2,6
2017 Ocak	48.267	1.556.403	3,1
2017 Temmuz	52.580	1.828.455	2,87

Kaynak: ÇSGB verilerinden yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

Sendikalaşma oranları genel düzeyde 2012 yılı OECD verilerine göre %4,5 olarak gerçekleşirken, ÇSGB bu oranı 2013¹⁸ yılı için %9,21, 2016 yılı için ise %11,96 olarak belirtmiştir. İşkolunda sendikalaşma oranları, düşük olan genel düzeyin de altında seyir etmekte ve %2,8 olarak kayıtlara geçmektedir. İşkolunda kadın çalışanların sayısına bakıldığında diğer işkollarına göre daha az sayıda kadın çalışan bulunmaktadır. 1,6 milyon işçinin sadece 162 bini kadın çalışan olarak istatistiklere yansımakta ve bunların da sadece %0,9'unun sendika yeliği bulunmaktadır.

¹⁷ Burada istihdam sayısı ÇSGB verilerine göredir. Oysa yukarıda "istihdam" başlığı altında TÜİK Hanehalkı İşgücü verilerine göre bakıldığında istihdamın 1,8 milyon değil 1,9 milyon olduğunu görmekteyiz.

¹⁸ ÇSGB verilerinde 2012 yılı verileri mevcut olmadığı için OECD ile karşılaştırmada 2013 yılı verileri kullanılmıştır.

Tablo 4: İnaşat İşkolunda Cinsiyete Göre Sendikalaşma

İşçi Sayısı	İşçi Sayısı	ye Sayısı	Oran (%)
Erkek	1.506.583	37.536	2,49
Kadın	162.635	1.473	0,9
Bilinmeyen	6	-	-
Toplam	1.669.224	39.009	2,35

Kaynak: ÇSGB Çalışma Hayatı İstatistikleri, Temmuz 2014.

İşkolunda sendikalaşma oranının verdiği etkiyle toplu iş sözleşmeleri de kapsam bakımından sınırlı durumdadır. İnaşat işkolunda 2012 verilerine göre ücretli çalışan oranı tüm işkolları içinde %5,9 oranına sahipken, toplu iş sözleşmesi kapsamında olan ücretli çalışanların oranı tüm işkolları içine %0,9 olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu göstermektedir ki toplu iş sözleşmesi kapsamı işkolunda istenilen seviyede değildir. Toplu iş sözleşmesinin işkolunda nasıl bir değer yarattığına bakılacak olursa, aylık ortalama brüt kazançlar açısından etkisi ortaya konulmaktadır. 2012 verilerine göre, toplu iş sözleşmesi kapsamında bulunan inşaat işkolunda bir işyerinde aylık ortalama brüt kazanç 1.563 TL iken, kapsam dışı olan işyerlerinin ortalaması 1.555 TL olarak karşımıza çıkmaktadır (TÜİK, 2014).

Toplu pazarlık sürecindeki hak arama araçlarından biri olan grevin inşaat işkolundaki durumuna bakılacak olursa, resmi kayıtlarda herhangi bir bulgu göze çarpmamaktadır. 2013 ve 2014 yıllarında toplamda 31 grev, 308 grev uygulanan işyeri, 23.512 greve katılan işçi (ÇSGB, 2015); 2011 ve 2012 yıllarında 17 grev, 45 grev uygulanan işyeri, 1.325 greve katılan işçi (ÇSGB, 2013); 2010 ve 2011 de 20 grev, 63 grev uygulanan işyeri, 1.365 greve katılan işçi (ÇSGB, 2012) varken bu yıllarda inşaat işkolundan herhangi bir grev gözükmemektedir. Fakat resmi verilerin dışında, yapılan araştırmalarda ise çeşitli eylemlere rastlanılmaktadır.¹⁹ 2013 yılı için yapılan bir araştırmada (Kaygısız, 2014), 545 işçi eyleminin gerçekleştiği ve bu eylemlerin %15'nin, sendikasız işyerlerindeki eylemlerin ise %34'ünün inşaat işkolunda gerçekleştiği belirtilmektedir. Kaygısız (2015)'in 2014 yılı işçi eylemleri raporuna göre, 1001 eylem gerçekleşmiş olup, bu eylemlerin %14' ve sendikasız işyerlerinde yapılan eylemlerin %28'i inşaat işkolunda gerçekleşmiş ve her iki oran için de inşaat işkolu ilk sırada yer almıştır. Emek Çalışmaları Topluluğu'nun 2015 İşçi Sınıfı Eylemleri Raporu'nda, tespit edilen 628 işyeri temelli eylemin %11'i, taşeron işçilerin yaptığı eylemlerin %35'i, herhangi bir dernek ya da oda tarafından desteklenmeyen kurumsuz eylemlerin %25,3' inşaat işkolunda gerçekleşmiştir (EÇT, 2016).

¹⁹ Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.; Koçak, 2013b.

Sonuç

1980 sonrası Türkiye sanayisinde, rekabetin ucuz işgücüne dayalı olması ve büyük sermayenin kent rantlarını bu yolla kullanmayı keşfetmiş olması durumu kendini göstermektedir. İnşaat sektörü, sermaye için olağanüstü karlar üreten bir alan, hükümet için ekonomik büyüme ve istihdam sağlayan bir lokomotif, toplumun geneli için ise modernleşme tahayyüllerini tatmin eden, medeniyeti ülkenin en ücra köşelerine dahi ulaştıran bir sihirli değneğe dönüşmüştür. Ekonomik anlamda değer katan, sermaye birikimi açısından bir araç haline gelen ve bu nedenle sanayi içi geçişlerin çekim merkezi olduğu bu sektör, çalışma hayatı açısından tartışmalara konu olmuştur. Özellikle ölümlü iş kazaları, kayıtdışı çalışma, örgütsüzlük ve taşeron çalışma ile gündeme gelen inşaat sektörü, insana yakışır iş kavramı açısından olumlu bir tablo çizmemektedir. ILO, üretken istihdam kavramını insana yakışır iş bağlamında işin hem niteliksel hem de niceliksel boyutunun birlikte ele alındığı bütüncül bir yaklaşımla, kabul edilebilir işlerin sağlanması tavsiyesinde bulunmuş ve üretken iş olmadan insana yakışır iş hedeflerine ulaşılamayacağını dile getirmiştir.

Sektör, 2002 yılından bu yana verilen yapı ruhsatları doğrultusunda daire olarak 8.519.505, metrekaare olarak ise 1.749.320.568 m² inşa gerçekleştirmiştir. Fakat gereğinden fazla gerçekleştirilen inşaat ve emlak faaliyetinin ciddi düzeyde ekonomik, toplumsal ve çevresel maliyeti olduğu gerçeği de kendini gösterir. Sektörün toplamda istihdam oranı %7 seviyesinde bulunurken, iş kazası ve meslek hastalığı bakımından gerçekleşen ölüm oranı %26, iş göremezlik oranı ise %18'dir. Buna karşılık sektörde gerçekleştirilen iş teftişi oranı ise %8,8 gibi düşük bir seviyede ve kazaların bir sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca SGK verilerine göre iş kazası ve meslek hastalığı sonucu ölüm sayısı ve buna bağlı olarak ölüm geliri bağlanan dosya sayıları arasında da farklılık bulunmuştur. Ölüm geliri bağlanan dosya sayısı ölüm sayısının neredeyse iki katı kadar olup, bu da aslında sektördeki iş kazaları ve meslek hastalığı sonucu ölüm sayılarının bilinenden çok daha fazla olduğunu göstermiştir.

İnşaat sektörü, sadece iş kazaları ile değil, istihdam açısından esnekliğin, güvencesizliğin ve örgütsüzlüğün de lokomotifi olmuştur. Çalışma ve sosyal güvenlik bakanlığı ve sosyal güvenlik kurumu verileri incelendiğinde, kayıtdışı çalışmanın 2004'de %68, 2011 yılına kadar da kayıtlı çalışmadan daha fazla olduğu, taşeronlaşmanın temizlik sektöründen sonra en fazla sayıya sahip olduğu, taşeronlaşmanın hem nedeni hem sonucu olarak vasıfsız ve ya yarı vasıflı işlerin eğitim seviyesi düşük olan sektörde yoğunluğu ve bunun sonucu olarak gelir seviyesinin düşüklüğü, TBMM komisyonu raporunda dile getirildiği üzere, işlerin geçici olması birden fazla alt işverenin çalışmasına müsait bir ortam hazırladığı ifadesi bunun kanıtı olmuştur. Tüm resmi kaynakların bile güvencesiz çalışma açısından hem fikir olduğu sektör, örgütlülük bakımından da %2,8'lik oranla, zaten düşük bir seviyede olan sendikalaşma oranının da altında bulunarak lokomotifliğini sürdürmektedir.

İnsana yakışır iş kavramının bağlamında zorla alıştırma, çalışma saatlerinin fazlalığı ve ocuk işçi çalıştırılması da, inşaat sektörü için olumlu tablolarla karşılaşmamızı engellemiştir. ILO’nun inşaat sektörü için hazırladığı bir raporda zorla çalıştırmanın en çok endişe yaratan alan olarak belirttiği, uzun çalışma saatlerine sahip, ocuk işçiliğinin sadece yardımcı işlerde değil tehlikeli işlerde de gerçekleştiği bir sektör olması, inşaat sektörü işgücünün ne kadar olumsuz şartlarda çalıştığının bir göstergesi olmuştur. Buna karşılık sektörde resmi verilerde eylemlere rastlanmasa da literatürdeki raporlarda eylemlilik halinin olduğu ve hatta sektör bazında ikinci konumda bulunduğu ortaya çıkmıştır.

Sonuç olarak genel bir değerlendirmede bulunmak gerekirse, Türkiye’de inşaat sektörü, ekonomik anlamda katkılar sunmakla beraber, çalışma hayatına ilişkin değerler bakımından aynı etkiye sahip olmadığı ortaya çıkmıştır. Taşeronlaşma, ocuk işçi çalıştırılması, ücretlerin genel seviyesi, çalışma süreleri, iş kazaları ve meslek hastalıkları, kayıtdışı çalışma, sendikalaşma ve toplu pazarlık konularında, insana yakışır iş kavramı ve bileşenleri olan istihdam, çalışma hayatına ilişkin temel haklar, sosyal koruma ve sosyal diyalog açısından olumlu bir tablo sergilememektedir.

KAYNAKÇA

- Anker, R., Chernyshev, I., Egger, P., Mehran, F. And Ritter, J. A. (2002), "Measuring Decent Work with Statistical Indicators", **Policy Integration Department statistical Development and Analysis Group International Labour Office**, Working Paper no:2.
- Aveline, N. ve Li L.H. (2004), **Property Markets and Land Policies in Northeast Asia The Case of Five Cities: Tokyo, Seoul, Shanghai, Taipei and Hong Kong**, Maison Franco-Japonaise, Centre of Real Estate and urban Economics HKU, <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-00394362/document>, (05.04.2018).
- Balaban, O. (2011), "İnaŖat Sektörü Neyin Lokomotif?", **Birikim Dergisi**, s:270-Ekim, 16-26.
- Çelik, A. (2015), "İŖçi lmleri Bilinenin İki Katı", <http://www.birgun.net/haber-detay/isci-olumlari-bilinenin-iki-kati-80120.html>, (25.03.2016).
- Çetinkaya, E. ve Yıldırım S. (2012), "İnsana YakıŖır İŖ Bağlamında Türkiye İŖgc Piyasasında Kadınların Durumu", **Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi**, s:1, 153-172.
- Çiloğlu, İ. (1998), "Kayıt DıŖı Ekonominin İŖleyiŖi ve Kamu Bütçesine Etkisi", **Hazine Dergisi**, Sayı: 11, Temmuz, 67-91.
- ÇSGB (2012), ÇalıŖma Hayatı İstatistikleri - 2011.
- ÇSGB (2013), ÇalıŖma Hayatı İstatistikleri - 2012.
- ÇSGB (2014), ÇalıŖma Hayatı İstatistikleri - 2013.
- ÇSGB (2015), ÇalıŖma Hayatı İstatistikleri - 2014.
- ÇSGB (2017), İŖçi ve Sendika ye Sayıları – Temmuz 2017, <https://www.csgb.gov.tr/media/5605/2017-temmuz-ay%C4%B1-%C4%B0statistigi.pdf>, (04.04.2018).
- Duman, E. ve Etiler, N. (2013), "İnaŖat Sektörü ve İŖçi Sağlığı", **Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi**, c:13, s:48, 30-38.
- Ecevit, Y. (1995), "Kentsel retim Sürecinde Kadın Emeğinin Konumu ve DeėiŖen Biçimleri", Ŗirin Tekeli (Ed.) **1980'ler Türkiye'sinde Kadın BakıŖ AçıŖından Kadınlar** içinde, İstanbul: İletişim Yayınları, 3. Baskı, 117-128.
- Eğilmez, M. (2015), "İnaŖata Dayalı Büyüme Modelinin Sonu", <http://www.mahfiegilmez.com/2015/08/inaaat-onderliginde-buyume-modelinin.html>, (06.04.2018).
- Emek ÇalıŖmaları Topluluğu-EÇT (2016), 2015 İŖçi Sınıfı Eylemleri Raporu, <http://emekcalisma.org/Raporlar/RAPOR.pdf>, (28.04.2016).
- EUROFOUND (2013), **Türkiye'de KayıtdıŖı ÇalıŖma ile Mücadele**, Avrupa YaŖam ve ÇalıŖma KoŖullarını İyileŖtirme Vakfı.
- Ghai, D. (2003), "Decent Work: Concept and Indicators", **International Labour Review**, v:142, no:2, 113-145.

- Gülmez, M. (2000), **Uluslararası Sosyal Politika**, TODAİE, Ankara.
- ILO (1999), **Decent Work**, International Labour Conference 87th Session 1999, Report Of The Director General, Geneva.
- ILO (2008), **Measurement Of Decent Work, Discussion Paper For The Tripartite Meeting Of Experts On The Measurement Of The Decent Work**, Geneva.
- ILO (2012a), **From Precarious Work to Decent Work: Outcome Document to The Workers' Symposium on Policies and Regulations to Combat Precarious Employment**, International Labour Organizations Bureau for Workers' Activities, Geneva.
- ILO (2012b), **Decent Work Indicators-Concepts and Definitions**, International Labour Organizations, First Edition, Geneva.
- ILO (2015), ILO-Ankara 29 No’lu Zorla Çalıştırma Sözleşmesi, http://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377244/lang--tr/index.htm, 21.04.2016.
- ILO (2016), ISCO-08 Structure, Index Correspondence with Isco-88, <http://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/isco/isco08/>, (08.05.2016).
- İşığışok, Ö. (2009), “Küreselleşme Sürecinde İnsana Yakışır İş”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları, s.:56, 307-331.
- İSİG Meclisi (2016), İş Cinayetleri Raporları, http://www.guvenlicalisma.org/icerik/haber/dosyalar/raporlar/2015_rapor.pdf, (20.04.2016).
- Jason, A. (2007), “Informal Construction Workers in Dar Es Salam”, ILO, http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---sector/documents/publication/wcms_160790.pdf, (01.03.2016).
- Kapar, R. (2004), “Uygun İş Bağlamında Çalışan Yoksullar”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları, s.:48, 185-204.
- Kapar, R. (2007), “Uygun İş Açığı: İnsana Yaraşmayan İşler”, **Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi**, c:8, s:29, 2-10.
- Karadeniz, O. (2012), Dünya’da ve Türkiye’de İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları ve Sosyal Koruma Yetersizliği”, **Çalışma ve Toplum Ekonomik ve Hukuk Dergisi**, c:3, s:34, 15-75.
- Kaya, V., Yalçınkaya, Ö. ve Hüseyini, İ. (2013), “Ekonomik Büyümede İnşaat Sektörünün Rolü: Türkiye Örneği (1987-2010)”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, c: 27, s: 4, 148-167.
- Kayırsız, İ. (2015), “2014 Yılı İşçi Sınıfı Eylemleri Üzerine Değerlendirme”, **DİSKAR Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu Araştırma Enstitüsü Bülteni**, http://disk.org.tr/wp-content/uploads/2015/09/DİSKAR_4.SAYI-KAPAKLI.pdf, (21.03.2016).

- Kaygısız, İ. (2014), “2013 Yılı İşçi Sınıfı Eylemleri Üzerine Değerlendirme”, **DİSKAR Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu Araştırma Enstitüsü Bülteni**, http://disk.org.tr/wp-content/uploads/2014/02/DİSKAR_12.pdf, (21.03.2016).
- Kılıç, C. (2015), “150 Milyar Dolarlık Modern Köleler”, <http://www.milliyet.com.tr/150-milyar-dolarlik-modern-koleler/ekonomi/ydetay/2080891/default.htm>, (21.03.2016).
- Kılıç, R. ve Demirbaş, E. (2012), “Türkiye’de Kamu İnaşat Harcamalarının Belirleyicileri ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki”, **Akademik Yaklaşımlar Dergisi**, c:3, s:2, 84-97.
- Koçak, H. (2013a), “İnaşat İşkolunda İstihdamın Yapısı ve Emek Rejiminin Özellikleri”, **Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi**, c:13, s:47, 13-23.
- Koçak, H. (2013b), “İnaşat İşkolunda Sendikal Yapı, Direniş biçimleri ve Yeni Örgütlenme Arayışları”, **Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi**, c:13, s:48, 3-17.
- Kulaksız, Y. (2011), **Çalışma Sürelerinin İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları Üzerine Etkileri**, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Teftiş Kurulu Başkanlığı, http://www3.csgb.gov.tr/csgbPortal/ShowProperty/WLP%20Repository/itkb/dosyalar/yayinlar/yayinlar2013/edud_29, (03.03.2016).
- MMO (2014), **İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği**, TMMOB Makine Mühendisleri Odası Raporu, Genişletilmiş 5. Baskı, Ankara.
- Mütevellioğlu, N. (2009), “Türkiye’de Çalışma Sürelerinin Uzaması ve Ölümlü İş Kazalarında Artış”, **Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi**, c:9, s:32, 8-14.
- Önsal, N. (2011), **Endüstri İlişkileri Sözlüğü**, Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu, Ankara.
- Palaz, S (2005), “Düzgün İş (Decent Work) Kavramı ve Ölçümü: Türkiye ve OECD Ülkelerinin Bir Karşılaştırması”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları, s:50, 479-505.
- Punch, K. F. (2011), **Sosyal Araştırmalara Giriş - Nicel ve Nitel Yaklaşımlar**, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Reuveny, R. and Thompson, W. R. (2001), “Leading Sectors, Lead Economics and Economic Growth”, **Review of International Political Economy**, v.:8, i.:4, 689-719.
- Sarısoy, İ. ve Sandıkçı, H. (2010), “Türkiye’de İnaşat Sektöründeki Kayıtdışı Faaliyetlerin Sosyal Güvenlik Primleri ve Vergisel Açıdan Değerlendirilmesi”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, 54.Seri, İstanbul.

- Sengenberger, W. (2001), **Decent Work: The International Labour Organization Agenda, Dialogue and Cooperation**, Friedrich-Ebert-Stiftung Department for Development Policy, v.:2, Berlin.
- Strassmann, P. (1970), "The Construction Sector in Economic Development", **Scottish Journal of Political Economy**, v:17, i:3, 391-409.
- şahin, M. (2015), "Sanayi Sektöründeki Mevcut alışma Koşullarının "Düzgün İş" Performans Göstergeleri Açısından Değerlendirilmesi: orum İmalat Sanayi rneği", **Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi**, 16.alışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Kongresi zel Sayısı-Ağustos, 63-82.
- TBMM (2014), 167 Sayılı İnaşat İşlerinde Güvenlik ve Sağlık Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Dışışleri Komisyonu Raporu (1/975), Sıra Sayısı:649, <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss649.pdf>, (21.03.2016).
- Turin, D. A. (1969), **Industrialization of Developing Countries: Problems and Prospects-Construction Industry**, UNIDO Monograph, no:2, New York.
- TÜİK (2014), **İşgücü Maliyeti Araştırması-2012**, Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara.
- Ulutaş nltrk, . (2009), "Yoksulluğun Kadınlışması ve Grnmeyen Emek", **alışma ve Toplum Ekonomik ve Hukuk Dergisi**, c:2, s:21, 25-40.
- Wells, J. (1985), "The Role of Construction in Economic Growth and Development", **Habitat International**, v:9, i:1, 55-70.
- Wibowo, M. A. (2009), **The Contribution of the Construction Industry to The Economy of Indonesia: A Systemic Approach**, Discussion Paper, Construction Management, Civil Engineering, Department, Diponegoro University, Indonesia. <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download;jsessionid=77E5A74EC3971B38DF9E0D82A423EC21?doi=10.1.1.610.5731&rep=rep1&type=pdf>, (05.03.2016).
- <http://www3.csgb.gov.tr/csgbPortal/csgb.portal?page=haber&id=basin491>, (17.05.2016).